

UN LITURGHIER PSALTIC INEDIT

Gheorghe NEACȘU

Întotdeauna cercetătorii de specialitate au fost atrași de dorința găsirii celor mai pertinente argumente în vederea punerii în lumină a patrimoniului de cultură sacră bizantină, cu siguranță necunoscut la adevărata dimensiune pe care o reprezintă.

Spre bucuria noastră, a românilor, avem privilegiul de a fi înconjurați de importante personalități ale vieții spirituale, bizantinologi renumiți pe plan național și internațional, care au extins în ultima vreme, în cercetările lor, investigațiile spiritualității românești și spre zone din afara granițelor țării, acolo unde și-au desfășurat activitatea reprezentanți de seamă ai culturii creștine, în limba greacă și română..

Din acest punct de vedere, unul din cele mai importante locuri îl ocupă Muntele Athos, considerat o „republică monahală multinațională”, la a cărei înflorire au contribuit în mod substanțial românii, pe de o parte - prin voievozii care s-au dorit a fi continuatorii protectori asemenea bazileilor bizantini, pe de altă parte - prin reprezentanți ai spiritualității ortodoxe, care au sporit tezaurul de spiritualitate creștină. Dintre aceștia din urmă, alături de Sfântul Nifon, Gavriil Protul, Iovașcu Vlahul, Clement Grădișteanu, amintim la loc de frunte pe Nectarie Vlahul, psalt român recunoscut unanim în lumea athonită ca „protopsalt al protopsaltilor” sau „al doilea Cucuzel”, din păcate multă vreme ignorat în bizantinologia românească.

Confundat multă vreme cu alți reprezentanți ai vieții monahale românești, contemporani cu el (Nectarie – al doilea ctitor al Schitului românesc Prodromul sau Nectarie Frimu) personalitatea lui interpretativă, creatoare și de dascăl de excepție se cere a fi repusă în drepturile legitime, chiar dacă acesta a intrat de multă vreme în anonimat. Ar fi nedrept să rămână necunoscută personalitatea lui Nectarie Vlahul a cărui creație risipită în fonduri deosebit de bogate ale mănăstirilor athonite poate alcătui aproximativ zece volume distincte, după cum mărturisește cunoscutul bizantinolog Vasile Vasile în cuvântul introductiv al antologiei „Cântări ale Sfintei Liturghii” pe care o prezentăm în cele ce urmează.

Această *antologie* a lui **Nectarie, protopsaltul Sfântului Munte Athos - Cântări ale Sfintei Liturghii** - a apărut recent, într-o ediție frumos realizată și îngrijită de cunoscutul **prof. univ. dr. Vasile Vasile** și este primul dintre cele zece volume amintite care a fost scos la iveală, grupând în cele 380 de pagini ale sale, cântările reprezentative ale Liturghiei de la *Antifonul I* până la „*Văzut-am lumina*”. Cântările tipărite sunt adunate din bogate fonduri arhivistice ilustrând aplicarea creatorului spre cele mai potrivite înveșmântări melodice ale cântărilor ce aparțin slujbei Sfintei Liturghii. Numai în cazul *heruvicelor* și *axioanelor* se remarcă acoperirea tuturor ehurilor, la aceasta adăugându-se extensia textelor în limbile română greacă și bulgară.

Antologia încearcă și reușește în mod fericit să selecteze cele mai reprezentative cântări liturgice ale protopsaltului român, inventariind circulația acestora în diferite manuscrise muzicale din țară și mai ales din Athos.

În studiul introductiv se insistă asupra faptului că, deși Nectarie este o figură necunoscută la dimensiunea pe care o reprezintă, rămânând o personalitate pe nedrept uitată, el este în

realitate unul dintre cei mai însemnați reprezentanți ai muzicii bizantine din secolul al XIX-lea, cu o creație amplă, în cele trei limbi liturgice amintite..

Descinde din școala de psaltichie de la Catedrala Episcopală din Huși, a trecut prin școala duhovnicească a lui Paisie Velicovschi și a urmașului acestuia și ai școlii muzicale ctitorite de Iosif Protopsaltul de la Mănăstirea Neamț, devenind în scurt timp, după stabilirea la Athos, autoritatea supremă în materie de muzică de cult.

Autorul *antologiei* a identificat peste 50 de discipoli care au dus tradițiile școlii de la schitul românesc Prodromu în cele aproximativ 300 de așezăminte monahale ale „Grădinii Maicii Domnului”.

Dubla calitate a lui Nectarie, de interpret de excepție și de creator de școală în care se practică și se învață cântarea de strană, i-a permis folosirea unor elemente stilistice muzicale ce fac din cele două variante lingvistice – română și greacă – o adevărată unitate. Marele merit al creatorului protopsalt român, ale cărui cântări sunt traduse nu numai în limba greacă, ci și în limbile bulgară, rusă și sârbă, constă în faptul că el ține seama de tradițiile predecesorilor mergând până la Sfântul Ioan Damaschin. La loc de cinste în creația lui trebuie citate cântările Sfântului Ioan Cucuzel pentru care realizează trei versiuni semnificative: una reprezentând traducerea în limba română cu adaptările lingvistice și muzicale de rigoare; a doua este o prescurtare a cântării cucuzeliene, pentru ca cea de-a treia variantă să reprezinte o creație proprie. Această diversitate o putem remarca și în cântările celei mai importante

slujbe din cultul ortodox prezente în volumul de care ne ocupăm.

Interesantă apare în creațiile din acest volum, migrarea melodică în diferite glasuri, creatorul găsind în modulație cea mai expresivă modalitate de reprezentare a semanticii textelor liturgice. Remarcabil ni se pare, din acest punct de vedere, axionul glas al VIII-lea – un glas eminamente diatonic – ce se combină foarte expresiv cu glasul al II-lea, cu specificul lui ce-și asociază sonoritățile plagalului său – glasul al VI-lea.

Calitățile artistico-liturgice ale antologiei sunt dublate de condițiile tehnice excepționale ale cărții, autorul folosind multe fotocopii color și alb-negru ale cântărilor din manuscrisele utilizate, ca argumente ale autenticității.

Cartea deschide seria volumelor amintite, recent ierodiaconul Ioan de la Schitul Românesc Lacu dând la iveală „*Stihirariul*” lui Nectarie, prefațat de același bizantinolog Vasile Vasile.

Realizatorul „Antologiei” consacrate cântărilor Sfintei Liturghii promite să scoată la lumină alte câteva volume cu creațiile

aceluiași ilustru protopsalt român: cântările Triodului, cântările Privegherii, cântările închinare Maicii Domnului, o antologie de cântări în limba greacă etc.

Chiar și compozitorii au la dispoziție o importantă sursă de inspirație pentru lucrări menite să îmbogățească patrimoniul spiritual românesc și ortodox.

Mulțumind cu recunoștință bizantinologului și profesorului universitar Vasile Vasile pentru volumul de față, dar și pentru tot efortul productiv în vederea cunoașterii, promovării și extinderii culturii de muzică sacră bizantină, așteptăm cu deosebit interes aceste lucrări care pot contribui la reconstituirea creației unui strălucit reprezentant român al muzicii bizantine și la îmbogățirea repertoriului formațiilor corale de specialitate ce pot contribui substanțial la redresarea tradițiilor muzicii bizantine din țara noastră.

În consens cu aceste așteptări prezentăm în finalul acestei expuneri cuvântul de apreciere al cunoscutului cărturar român athonit, părintele ieromonah Petroniu Tănase, stareț al Schitului românesc Prodromu.

